

**FÈLIX AMAT DE PALOU I PONT (1750-1824)
I FÈLIX TORRES I AMAT (1772-1847): DOS BISBES CATALANS
ACUSATS DE JANSENISME. (UNA APORTACIÓ A LA HISTÒRIA
DEL JANSENISME CATALÀ)**

per RAMON CORTS I BLAY

Aquest treball té per objectiu l'estudi de les obres prohibides per la Santa Seu dels esmentats personatges. La prohibició fou encara un ressò de la polèmica entre l'ultramuntanisme i les darreres manifestacions del jansenisme del s. XVIII que es perllonguen fins quasi bé la segona meitat del s. XIX.

Ens referim a l'obra de l'arquebisbe «in partibus» de Palmira, F. Amat *Observaciones pacificas sobre la potestad eclesiástica* editada entre 1817 i 1823, amb el pseudònim de D. Macario Padua Melato, i inclosa a l'Índex el 26 de març de 1826. Anys després, el seu nebot F. Torres, ja bisbe d'Astorga, sortí en defensa de les seves doctrines, de les quals ell palesament en depèn, en una pastoral del 6 d'agost de 1842, con demnada a l'ensem per Roma el 26 de juliol de l'any següent. Per reivindicar-la, així com la memòria de l'arquebisbe, F. Torres escriu una «*Apología católica de las "Observaciones pacificas"*», el 1843, posada també a l'índex el 13 de gener de 1845.

Tot i que els dos bisbes demanaren insistentment a la Santa Seu que els indiquessin els motius de la prohibició de llurs escrits, mai foren escoltats. És per això que les causes, encara avui, són un enigma. Aquest estudi intenta mostrar-les en el context ja alludit de les disputes entre jansenistes i ultramuntans. Aquest treball també permet ferse càrrec dels motius de Roma, gràcies a l'actuació en aquest afer del Nunci Apostòlic a Madrid i a l'anàlisi del pensament dels defensors de la prohibició emesa de les Congregacions romanes. Els principals apologetes ultramuntans són tanmateix dos catalans: el filòsof-publicista de Vic, Jaume Balmes; i el catedràtic de teologia del Seminari de Barcelona, el mataroní Jaume Cabot.

Jaume Cabot impugnà amb virulència els dos prelats, presentant el nebot com deixeble de l'oncle, a través de diversos opuscles: *Algunas*

serias reflexiones sobre la carta pastoral del I.S.D. Félix Torres Amat, el 1843; El Papa ha condenado y prohibido la pastoral del obispo de Astorga. ¿Qué hará pues ahora este Señor?, el 1844; i un autèntic llibre pel seu volum Conferencias entre D. Lino y D. Cleto sobre la «Apologia» titulada «catòlica» que el Ilmo. Sr. D. Félix Torres y Amat, obispo de Astorga hace de las «Observaciones pacíficas», el 1845.

Jaume Balmes, amic del pro-nunci Brunelli, mogut per l'interès que existia en determinats cercles de Madrid per combatre les idees reformadores de F. Amat i de F. Torres, edità el 1844 unes *Consideraciones sobre la «Apología catòlica de las Observaciones pacíficas del Ilustrísimo Señor Arzobispo de Palmyra D. Félix Amat»*, donades a la llum pel bisbe d'Astorga.

La polèmica arrossegà d'altres personatges. Així intervingueren el franciscà de Manresa, Francesc Aragonès, amb les seves *Cartas escritas en defensa de varias materias eclesiásticas y políticas por el Filósofo Arrinconado*, el 1823; i el dominicà de Solsona, Tomàs Bou, que el 1830 publicà les seves *Quatre converses entre dos personatges dits Albert y Pasqual*. Aquests dos coneguts ultramuntans amb llurs escrits s'ocuparen només de l'arquebisbe de Palmira.

Aquest estudi no persegueix oferir una visió exhaustiva del pensament de F. Amat i del seu nebot, sinó que es fixa només en aquells continguts dels seus escrits impugnats en la controvèrsia esmentada. Malgrat tot hom creu que s'ha reïxit a fer una síntesi global dels punts més significatius de llur doctrina.

El treball s'estructura en quatre parts més la Introducció, un Apèndix documental, un elenc bibliogràfic i l'índex. La primera part «el jansenisme històric a Espanya. Segles XVIII-XIX» ofereix un estat de la qüestió sobre la investigació del jansenisme espanyol a partir d'autors antics: R. Bonola, Hervás y Panduro, R. Vélez, Menéndez Pelayo, el P. Miguélez, i contemporanis nostres com: J. Serrailh, M. Defourneaux, R. Herr, E. Appolis, G. Tomsich, J. Saugnieux, A. Mestre, P. Demerson, F. Tort, T. Egido, M. Batllori entre altres; així com també un estudi dels components del jansenisme a Espanya.

La segona part, «Les obres», pretén fer un conspecte general sobre el contingut de la producció de F. Amat i de F. Torres condemnada per Roma, fixant-se d'una manera especial en aquells punts objecte de fricció entre les dues diferents concepcions que entren en la lliça.

«La prohibició i la condemna» d'aquestes obres constitueix el tercer bloc del treball. Aquí es conté el procés de la prohibició de les obres amb la consegüent protesta i defensa dels seus autors. S'analitza tanmateix la producció dels apologetes que mogueren la feixuga polèmica.

La quarta i última part constitueix el nucli més important de l'estudi ja que intenta esbrinar les causes de la prohibició. Aquestes estan agrupades entorn de dos grans blocs: causes d'ordre de disciplina eclesiàstica, ue fan referència a la seva relació amb la potestat civil; i

causes estrictament teològiques o doctrinals. Les primeres, les causes disciplinars que han descobert els apologetes ultramuntans com mereixedores de la condemna per la Santa Seu, es deuen: 1) a la concepció poc catòlica que els dos bisbes tenien sobre la jurisdicció del primat pontifici, ue els portava a situar-se en la línia gallicana i, per tant, afavoridora del monarca i de les seves regalies enfront del Papa; 2) per defensar la consagració de bisbes segons l'antiga disciplina de l'Església. És a dir, sense la confirmació papal. Ambdós aspectes són dos dels màxims anhels dels jansenistes; 3) per justificar la reforma dels religiosos regulars empresa per l'Estat sense l'autorització de Roma, seguint els principis del Sínode de Pistoia i del jansenista Pietro Tamburini; 4) per defensar l'alienació dels béns eclesiàstics. És a dir els diversos intents de desamortització, objectiu, per altra banda, propi de l'esperit reformador i de puresa prístina del moviment jansenista i il·lustrat; 5) amb les quals coses els dos prelats no pretenien res més que la subissió de la potestat eclesiàstica a la civil, a la manera regalista, tal com propugnaven, en contra de la Santa Seu, molts dels jansenistes; 6) i finalment per aplaudir, F. Amat, la supressió de la Inquisició espanyola com contrària a la fe i a l'esperit de la Constitució de 1812.

Les altres causes teològiques, relacionades també amb les de disciplina eclesiàstica que s'acaben d'esmentar, i que poden haver motivat la prohibició són les que fan als dos bisbes sospitosos: 1) d'heregia jansenista i fins, potser, de protestantisme, a causa del seu comú esperit reformador i ecumènic, i per la seva valoració de l'episcopat, que els portava a ressituar l'autoritat pontificia; 2) i d'induir al cisma, a la manera dels gallicans i jansenistes refractaris d'Utrecht.

La disputa, objecte d'aquesta memòria de llicenciatura, permet tanmateix de poder oferir, des de Catalunya, una síntesi històrica i teològica del què és el jansenisme, elaborada per J. Balmes i J. Cabot, ben significatius en llurs respectius àmbits, així com per la dels altres personatges menors que intervingueren en la polèmica. Això es deu, sobretot, a que els dos primers apologetes per a poder relligar F. Amat i F. Torres amb l'acusació de jansenisme, realitzaren cadascun d'ells un estudi d'aquest moviment.

Ultra les conclusions més amunt apuntades, en el transcurs de l'excursus sobre els dos bisbes hom pot descobrir en ells prou aspectes que permetrien, en una primera i ràpida aproximació, vincular-los al camp il·lustrat i regalista. Caldria també, sense que es pugui donar com una tesi definitiva, incloure F. Amat en el camp dels «afrancesats».

Des del punt de vista de les relacions de l'Església amb la potestat civil, es nota en els dos bisbes un esforç de reflexió sobre la nova manera de situar l'Església en el si d'unes noves estructures polítiques (l'obra de las Corts de Cadis i el trienni liberal, en Amat; i la primera regència d'Espartero en F. Torres; fins el punt que els detractors dels dos eclesiàstics els acusaren de defensar la corresponent etapa que

els va tocar de viure) en una realitat que ja començava a ser secular. Si bé es podria afirmar que els dos prelats com figures qualificades del que s'anomenà jansenisme, es constituïren com exponents de la reforma que hauria pogut ser, a causa dels seus forts lligams amb el regalisme la conduïren, en els seus diversos camps d'avantguarda, vers l'atzucac. I amb ell s'esdevenia el triomf d'un nou corrent: l'ultramuntanisme.

Ja en el camp eclesiàstic, l'estudi permet fer-nos adonar de la valoració espiritual i comunitària de l'Església, de F. Amat i de F. Torres, enfront d'una altra més jurídica i autoritària, excessivament vinculada a interessos temporals. L'ur concepció d'Església es pot veure com es nodreix de la Bíblia i de la Tradició més autèntica, fent referència als Papes i als primers Concilis. Això, juntament amb llur «*il·lustració*» és el que feia dels dos bisbes, uns pastors aimants de la renovació de l'Església, renovació que calia basar en la història prístina i en l'antiga disciplina per poder dialogar amb el nou món que s'estava gestant.

Aquest mateix desig de renovellament i de reforma dels dos eclesiàstics, cal veure'l també en altres aspectes com és el de llur reflexió sobre el Primat pontifici, el qual reconeixen —encara que no la seva infal·libilitat— però sempre en relació amb els bisbes. Tanmateix hom s'adona de la seva fretura per revitalitzar l'episcopat i les esglésies particulars enfront del centralisme romà.